

ԲՈՒՍԱԲԱՌԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Շար. տես թաղմ. 1931 էջ 42)

«ՍՈՒՈՐՈՒՐ - ԺՈՂ. ԽԱՐԴԱԼ - *Eruca sativa* Lam.» Գիտ. Տեղեկ. էջ 102

Այսպէս յարգ. Պ. Թումանեան Սոր-
բորը հոմանիշ կը համարի լատ. «*Eruca sativa*»-ին, ժողովուրդը՝ «Խարդալ»-ի (որ
է լատ. *Sinapis*) իսկ Հ. Աւիշան (Հայրս.
թ. 2788) «*Brassica Napus*»-ի: Արդ
ասոնցմէ ո՞րն է ուղիղը. յայտնի է թէ
առանց «Սորբոր» կոչուած բոյսը տես-
նելու անկարելի է որոշ բան մ'ըսել. մա-
նաւանդ որ ասոր մասին եղած ժողովուր-
դական նկարագրութիւնները շատ անկա-
տար են՝ բայց գէթ այսչափը կրնանք ըսել
թէ Յարգ. Պ. Թումանեանի կարծիքը տա-
րակուսական կը մնայ, որովհետեւ անցեալ
անգամ տեսանք թէ լատ. *Eruca*-ն մեր
լեզուով Ասորիկ կը կոչենք եւ ոչ թէ Սո-

լորուր: Նոյնպէս կարելի չէ շատ վստա-
հիւ ժողովրդական անուանակոչման (խար-
դալ) վրայ, որովհետեւ ռամիկը կրնայ խա-
բուիլ արտաքին նմանութիւններէ:
Կը մնայ Հ. Աւիշանի կարծիքը «*Bras-
sica Napus*», որ եթէ ճշմարտութեան
մօտ է, այն ատեն Սոլորուրը պիտի յարմա-
րէր *Brassica Napus* var. *OLEIFERA*-ին
որ է հանրածանօթ *Colza*-ն, որմէ վառելի
իւղ կը հանեն, ինչպէս որ կը վկայուի նաեւ
Սոլորուրին համար թէ՛ «Մանանեխի նման
բոյս մ'է որ ունի սեւագոյն հունտ, սակե-
կը հսկեկ տեսակ մը իւղ որ կը վառեն կամ
բորոտ ձիերուն կը քսեն իրենէ դեղ» (Էմ.
Ազգ. Ժող. Թ. տես Սոլորուր):

«ՍԵՒՈՒԿ. *Brassica campestris* subsp. *oleifera* Metzg.» Անդ. էջ 101

Նախ անցողակի յիշեցնենք որ այս
բոյսին եւ *Brassica rapa rapifera*-ի
(էջ 104) կնքահայրերուն անունները իրա-
րու հետ շփոթուած կ'երեւին. հոս *Br.
camp. oleifera*-ի քով փոխանակ *Metzgeri*-
պէտք էր ըլլալ. *DC. (De Candolle)*
ընդհակառակն, *Br. rapa rapifera*-ի քով
ալ *DC.*-ի տեղ *Metzg. (Mettzger)*:

Գալով Սեւիկին, ինչպէս անունէն յայտ-
նի է, մեր հայ ժողովուրդն ալ միշտ անոր
ՍԵՒ ՀՈՒՆՏ մ'ըլլալը կը շեշտէ. «մանրիկ
սեւ հունտ որից ձէթ կը հանեն» (Էմ. Ազգ.
Ժող. հատ Ա. 332 Սեւուկ). — «Այսպէս
կոչուի... սեւ եւ մանր տեսակ մի կտա-
ւատի» (Հայրս. թ. 2744, Սեւուկ): Արդ
վերոյիշեալ *Br. camp. oleifera*-ին մէջ
Սեւուկ կոչուելու աստիճան սեւ հունտ մը
չենք նշմարեր մենք, որով եւ կը տարա-

կուսինք թէ Սեւուկը ստոյգ հոմանիշն ըլ-
լայ այդ կաղամբին:

Ըստ մեր կարծեաց — եթէ յիշուի Սե-
ւուկը կաղամբագոյն է՝ — աւելի պիտի
յարմարէր *Brassica nigra Koch.* ին (որ
է Լիննէուսի *Sinapis nigra* կոչածը) որ
թէ՛ լատիներէնի եւ թէ՛ շատ մը ազգերու
ժողովրդական բարբառներուն մէջ պահած
է իր Սեւ մակդիրը (Քր. *Moutarde noir*,
Sénevé noir. Ֆիւամֆինկ՝ *Zwarte Moos-
taard* եւայլն):

1. Այսպէս կ'ըսենք որովհետեւ՝ ինչպէս կը տեսնուի
Հայր Աւիշանի բերած վկայութիւններէն (Հայրս. թ.
2744) ոմանք Սեւուկը կտաւատի մէկ տեսակը կը հա-
մարին, իսկ Զելինսքի բանասէրը *Ustilago* եւ կամ
Uredo ստեղծը՝ որոնց մէջ *Ustilago carbo* կոչուածը
յիշուի ածուխի նման սեւ մակարոյձ փոշի մըն է:

«ԳԵՐՋԱԿ. *Ricinus communis* L.» Անդ. էջ 100

Գերջակ ռամիկան անիմաստ անուն
մ'է, փոխ առնուած տճ. «Կեկե կերէր»
(տիւզ ձլմարիտ) անունէն: Մեր մէջ *Rici-
nus*-ին հայ անունը վաղուց գործածուած՝
«Տիգկանեփ» է որ շատ լաւ կը բացատրէ
իրեն ինչ ըլլալը. որովհետեւ *Ricinus*-ին
հունարէ տիգի (տճ. կենէ. լատ. *Ricinus*),
կը նմանի, իսկ ամբողջ բոյսը կանեփը
կը յիշեցնէ: Հայերէնի մէջ *Ricinus*-ին
սերմն ալ առանձին անուամբ կը կոչենք
Տիգկանեփատ որուն ուղղագրութեան դէմ
միղանչեր են նոյն իսկ հմուտ հեղինակ-
ներ՝ ինչպէս Նորայր Բուզանդացի, Քա-
ջունի, Մէնէվիշեան՝ եւն. որոնք Տիգ-
կանեփայտ կը գրեն. ուղիղ ձեւը Տգկա-
կանեփայտ կը գրեն. Տիգկանեփատ է, ձեւացած՝
Տիգ-կանեփ եւ հատ (հատիկ, սերմ) բա-
ռերէն, ինչպէս որ կտաւատը ձեւացած է
կտաւ եւ հատ բառերէ: Զայս ուղիղ գրած
է Հ. Աւիշան որ թէպէտ իրեն գովելի սո-
վորութեամբը ձեռագիրներու բոլոր աղա-
ւաղեալ ձեւերը կը նշանակէ, բայց ինքը
գիտցեր է անոնց մէջէն ուղիղ ձեւն ըն-
տրել, ինչպէս կը տեսնուի *Ricinus*-ի
պատկերին տակը գրածէն «Տգկանեփատ»

(Հայրս. էջ 609): Ժողովրդեան մէջ դեռ
կը գործածուի Տգկանեփատ բառին հա-
մառօտ մէկ ձեւը՝ Տգկանատ.² (զայս՝ բառ-
գիրքներէն ոմանք՝ ՏգկաՎատ կը գրեն որ
սխալ է. կաղը գործ չունի հոս.): Տիգ-
կանեփատ բառը թէպէտ բոյսին սերմը կը
նշանակէ, բայց գործածուած է նաեւ պար-
զապէս անոր բոյսը նշանակելու համար,
յար եւ նման կտաւատ բառին:

Արդ գալով Գերջակին, լատագոյն պիտի
ըլլար եթէ յարգ. հեղինակը Պ. Թումա-
նեան նախ հայերէն ընտիր Տիգկանեփ
անունը զնէր եւ յետոյ իբր բացատրու-
թիւն կրնար աւելցնել ռամիկան Գեր-
ջակ անունը այս ձեւով՝ Տիգկանեփ Ժող.
«Գերջակ» *Ricinus Communis* L:

(Շարունակելի)

Հ. Ս. ՖԵՐԱՆԵԱՆ

1. Նորայր. Քր. բոյ. ի բառն *Ricin.* — Քաջունի,
բոյն. Գիտ. եւ Առուեստ. ի բառն *Ricin.* — Մէնէվի-
շեան. Բուսաբ. էջ 208:
2. «Թարախից մաքրելու համար ձուի դեղնուցը տգկա-
նատի ձէթով... շաղախում եւ քարշում են վէրքի վրայ»
(Աղ. Հանդ. Գ. 24):
3. Տէս *Ricin*, բոյն. Ե. Տէմիրճիպաշեան Կ. Պ.
1896 եւ Մ. Նուպարեան Կ. Պ. 1911 եւն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՏՕՆՆ ՈՒ ՆԱՀԱՏԱԿԱՅ
ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Ամէն անգամ որ Մ. Ռ. վարժարանի յարկին
տակ կ'ամփոփուինք, կարծես Մայր-Հայրենիքի
սրբազան հողին վրան ըլլանք. այնքան սիրելի
է այդ միջավայրը: Օտարութեան մէջ հարա-
զատ հայ ծաղիկներ, հայ երգ, հայ կեանք՝ հին
ու նոր յուշերով եւ ապրումներով:

Ընտանեկան էր հանդէսը. գաղութի բեկորներ
ու Ս. Ղազարու հայրերն ու աշակերտութիւնը
եկած էին Մայիսի առաջին ժպիտներով:

Բայց կ'արժէր որ ամբողջ Հայութիւնն ու
Հայաստան հոն սեղմուէր պահ մը, լսելու ազ-
նիւ խօսքերը Հ. Տեւչին՝ Հ. Վարդան Վ. Հա-
ցունիի, որ ոգեկոչեց ու փառաբանեց Մուրատի
եւ Ռափայէլի գործը՝ որոնց շունչն ու հոգին
էր Միւթար: Լսելու մայրենի անոյշ բարբառի
հեշտանքը սաներուն հոգեցունց ուղերձներուն
մէջ, եւ Վարուժանի, Սիւսանթոյի մեղամաղ-
ձիկ գանգիւններով. լսելու մանաւանդ հայ երգի
այնքան անոյշ, այնքան թախծոտ յանկերգը՝
բերնէն մեր նահատակներուն՝ որոնք կը յառա-
ջեն անապատին մէջէն, արիւնը սրտերնուն, ար-
ցունքը աչքերնուն՝ ամէն մէկիս կրկնելով «Դու
մի լաց լինիր, ես շատ եմ լացել...»:

Ու այդ պահուն մի կրնար չարտասուել: